

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך יח, תשכ"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

כ ש א י ן ע צ ה . . .

עיון קצר במליצה אחת, צימודיה וגלגוליה

אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' ¹ (משלי כא, ל).
אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד מלאך המות (ש"י
עגנון, "תמול שלשום", ס"ב, פ"א, עמ' 191).

1. בספר "אכלה ואכלה" חסר אין . . . ואין . . . ואין ; על שימוש
של אין במשנה ע' "אוצר לשון המשנה", ערך אין ; עצה נרדף עם
לחש, סוד, רוז ב"חותם תכנית לר"א בדרשי.

כדברי ר"ל גינצבורג: „הבקי בתולדות בני אדם ידע, כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד אמונה עתיקה שנשתרשה בלב העם” (ד"ר דב גוי, „מחניים”, ניסן, ה'תשכ"ג, עמ' 106).

אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד האגרוף (צבי הכהן שערשעווסקי, „בן משלי”).

כי אין חכמה ואין עצה ואין תבונה ואין ניסיון נגד שנה רעה ועסקים רעים (א"ל לוויןסקי, כתבי, כ"ב, עמ' 169).

אין חכמה ואין עצה ואין תבונה! ענה הגבאי (מ"ד ברנדשטטר, כל כתבי, ח"ב, עמ' 128).

אנכי כבר הגדתי כי אין עצה ואין חכמה ואין תבונה ואין תוכחות ואין משפט לנגד אנשי זדון ומרמה... (ד"י זילברבוש, כתבים ובחריים, „דמעת עשוקים”, עמ' 126).

אין חכמה ואין עצה ואין גבורה, אלא מאי, חושבני שאנו נסע לשם, אפשר כי שם במקום יראה השם דרך (משה אפרתי, „דורות נשברים” [תר' א' קריב], עמ' 450).

ובפתגם על שפתיו: „אין חכמה ואין עצה ואין תחבולה” יכרע תחתיו ולא יעמוד¹ (מ"ד ברנדשטטר, כל כתבי, ח"ב, עמ' 48).

אין עצה ואין תבונה נגד גזרת אלהים, אליו אנחנו, ואליו אנו שבים (יצחק שמי, „נקמת האבות”, עמ' 102).

כי אין עצה ואין תבונה להסתר מפני בוגדים באדם אלה (מ"ד ברנדשטטר, „מחיל אל חיל”, עמ' 137).

...אין עצה ואין תבונה כי אם לתת אותה לאשה לבן פריץ זה... (הוא, כל כתבי, ח"ב, עמ' 115).

2. במקרא אין צימוד עצה — תחבולה.

לשמע דיבור כזה היו עולים בך כל הלשדים המרים, ואין
אין עצה ואין תבונה! (יצחק שנהר, סיפורי, כ"א, "פרקי רומאן",
עמ' 211).

אין עצה ואין תבונה בלתי אם פנייה לכוכב שני, שהסוד
שומור בפנקסו (חנוך ברטוב, "4 ישראלים וכל אמריקה", עמ' 109).
אין עצה ואין תבונה נגד הבחור הזעזער (ח"נ ביאליק, אגרות,
ס"ג, עמ' 229 [ע"פ פ' טורברג, כתבי]).

אין עצה ואין תבונה כנגד מזל רע (ש"י עגנון, "והיה העקוב
למישור", פ"ב).

אין עצה ואין תבונה כנגד פרוי פארטונא (פתגמים אידיים
[בכתב לטיני, ערך ח' אילתי, סי' 260]).

אין עצה ואין תבונה נגד מעשי הזמן, חבל, אבל צריך
להשלים עם המצב הזה, אין לנו ברירה אחרת (דוד בן-גוריון,
"הדואר", גל' כ"ב תש"ך).

אין עצה ואין תבונה נגד הגזירה (י' בורלא, "מאבק", עמ' 166).
אין עצה ואין תבונה נגד תלונותיה וחשדיה של בלומה
האלמנה (ז' שניאור, "אנשי שקלוב", בבית הדודה בלומה, עמ' 119).
אין עצה ואין תבונה לנגד ליטאי (שלום עליכם [תר' י"ד
ברקוביץ], "חיי אדם", פנ"ה, עמ' שעה).

אין עצה ואין תבונה, כיון שהדבר מגיע לדיני ממונות,
שוב אין דרך אחרת אלא לפנות לעזרת הגברים (הוא, "ימים
טובים", עמ' קיד).

שני דורות — שני עולמות, ואין עצה ואין תבונה אלא
להניח לדברים שירוצו במסילתם (יהושע בריוסף, העומדים על
הסף", עמ' 17).

התחלנו לחשוב מחשבות ולבקש עצות, ואין עצה ואין תבונה (ח' טשרנוביץ [רב צעיר], "פרקי חיים", עמ' 56)
אז נוכח ברבשו שאין עצה ואין תבונה נגד החסידים במחלוקת (הוא, שם, עמ' 190).

אין חכמה, אין תבונה, אין אמונות, אין הרגשה, אין דברים שבלב — אין כל... (א"ל לווינסקי, כתבי, כ"א עמ' 429).

אין חכמה ואין עצה נגד תכונת העם (אחד העם, כל כתבי [ע"פ ש' תודר, אמר, ד' באייר תשכ"ג]).
... כי אין חכמה ואין עצה נגד יד המקרה (פרץ סמולנסקין, כתבי, "קבורת חמור", עמ' 61).

ומשל בפי עצלים פתגם בפיהם סלה: "אין חכמה ואין עצה להנצל מפח יוקשים" (מ"ד ברנדשטטר, כל כתבי, ח"ב, עמ' 46).

אין חכמה ואין עצה לנגד סוס עצל (שלום עליכם [תר' י"ד ברקוביץ], "טוביה החולב", עמ' ט).
... ובראותו כי אין חכמה ועצה להוציא את פקדונו (הרב י"ל הכהן-מימון, "שרי המאה", ח"א, עמ' 223).

אין עצה ואין תחבולה כנגד האשה — אמרתי בלבי... (מנדלי, כתבי, "ספר הקבצנים", כה, עמ' קלה).
אבל אין עצה ואין תחבולה, צריכים לקום (יצחק שווייגר, "במחנק" [קיוב, תרע"ג] עמ' 8).
... וחבריו מחרישים, גם הם יודעים כי אין עצה ותחבולה, כנגד גשים (י"ל פרץ, "במשכנות עוני", עסקי קהל, עמ' קיט).

...תוך החלטה פילוסופית, אשר אין עצה ואין תושיה
והכל הבל: ... (מ' סמילנסקי, "בני ערב", ברחש, עמ' 183).

אך אין עצה ואין גבורה ביום המות! (מרדכי בן יחזקאל,
"ספר המעשיות" [תרפ"ח], מריה, עמ' סא).

— אין עצה ואין תקנה, הבעש"ט הקדוש ... דבר זה לא
נחתם עליו בשעת לידתו (משה אפרתי, "דורות נשברים" [תר' א' קריב],
עמ' 129).

— אויה, יהודים! מה העצה ומה התחבולה? הלא נתם
לגווע ... (הוא, שם, עמ' 305).

...אך מילא, כלום יש בידינו עצה ותושיה? זמנים
אחרים (הוא, שם, עמ' 183).

אין עצה. הזמן יפתור את השאלה הזאת (א' המאירי, "תנובה",
עמ' 75).